

T. O R A C K I, *Studenci z Prus Krzyżackich, Książęcych i Warmii na Uniwersytecie Krakowskim od XIV do XVIII wieku (Diecezje: pomezkańska, sambijska i warmińska)*, Gdańsk 2018, ss. 295 (seria wydawnicza *Scientia et Veritas* nr 6).

Profesor Tadeusz Oracki jest wybitnym historykiem, krytykiem literatury, biografem, bibliografem, folklorystą i krytykiem literatury. Imponujący jest jego wkład w badanie dziejów Pomorza oraz Warmii i Mazur, przede wszystkim przez prowadzone od lat 60. XX w. regionalne badania biograficzne. Wśród wielu cennych publikacji dotyczących tej problematyki, Oracki opracował pionierskie i wręcz pomnikowe polskojęzyczne edycje słownikowe: *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla od połowy XV w. do 1945 roku*, Warszawa 1963, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla XIX i XX wieku (do 1945 roku)*, Warszawa 1983 oraz *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej od połowy XV do końca XVIII wieku*, Tom I i II, Olsztyn 1984–1988. W latach 1951–2014 Oracki wydał ogółem 514 różnych publikacji, a po 2014 r. ponad 30 kolejnych złożył do druku¹.

W 2011 r. prof. Tadeusz Oracki zainicjował serię wydawniczą *Scientia et Veritas*. Włączając recenzowaną pozycję, ukazało się dotąd 6 publikacji. Poza *Bibliografią publikacji Tadeusza Orackiego za lata 1951–2015*, na szczególną uwagę zasługują *Ludzie niezwykli* (2016) oraz *Ludzie niezwykli II* (2017). Pierwsza książka zawiera biogramy osób związanych z Warmią, Mazurami, Pomorzem i Mazowszem od XVI do XX w., opracowane w przeszłości przez Tadeusza Orackiego i opublikowane w *Polskim Słowniku Biograficznym*. Druga zaś prezentuje biogramy wydane w *Słowniku biograficznym Pomorza Nadwiślańskiego*, T. 1–4 (1992–1997) i *Suplementach I–III* (1998–2012). Niestety wszystkie opublikowane dotąd pozycje w serii wydawniczej *Scientia et Veritas*, a uwaga ta odnosi się także do książki recenzowanej, nie posiadają numeru ISBN (*Międzynarodowego Znormalizowanego Numeru Książki, International Standard Book Number*), co wyklucza ją z krajowych i zagranicznych baz danych.

Najnowsza książka Orackiego była pierwotnie przewidziana do druku przez Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciech Kętrzyńskiego w Olsztynie. Zbyt długie, bo trwające dwa lata procedury wydawnicze, były nie do przyjęcia przez Autora i skłoniły go do publikacji tekstu własnym sumptem (s. 11).

Chociaż tytuł książki informuje, że w centrum uwagi są pruscy studenci i profesorowie na Uniwersytecie Krakowskim, to w istocie tych drugich spotykamy na kartach tylko incydentalnie. Tadeusz Oracki posługując się matrykułami uniwersyteckimi zidentyfikował młodych przybyszów z Prus Krzyżackich, Książęcych i Warmii

¹ *Bibliografia publikacji Tadeusza Orackiego za lata 1951–2015*, Seria wydawnicza *Scientia et Veritas* nr 3, Gdańsk 2015.

zapisanych wśród setek innych młodzieńców. Nie immatrykułowano profesorów, to jest oczywiste. Naturalnie dawni pruscy studenci zostawali potem profesorami różnych uczelni, ale już po zakończeniu toku studiów uniwersyteckich.

Oracki we *Wstępie* obszernie uzasadnił potrzebę wydania książki i scharakteryzował archiwalny materiał badawczy na którym pracował: „Metryki Uniwersytetu Krakowskiego zawierają lakoniczne informacje o studencie wpisującym się do księgi immatrykulacyjnej: imię studenta, imię ojca, nazwę miejscowości, z której pochodzi i kwotę wnoszoną przy immatrykulacji. Nazwiska występują rzadko, i to w późniejszych okresach. Nieco więcej znajdujemy przy studentach pochodzących ze znanych rodzin, których przedstawiciele sprawowali różne funkcje w państwie i Kościele. Dotyczy to także wybitnych i znanych osób, które już wcześniej ukończyły studia i niekoniecznie w Krakowie, gdzie się wpisywali” (s. 3).

Dla czytelników mniej obeznanych z dziejami Prus trudny do identyfikacji może być terytorialny podział administracyjno-polityczny (Prusy Krzyżackie, Książęce i Warmia) i kościelny (diecezja sambijska, pomezkańska i warmińska) określony w tytule książki. Niektórym może wydawać się, że te struktury administracyjne można widzieć zamiennie, a tak przecież nie jest. Nie wiadomo też dlaczego pominięto teren diecezji chełmińskiej, chociaż faktycznie Autor niekiedy uwzględnił przybyszów z tych stron (np. s. 214, nr 518 i 521). W kilku przypadkach młodzieńcy pochodzili z Pomezanii, chociaż tytuł nie uwzględnia tej nazwy (np. bracia Bąkowscy, s. 220–221). W istocie w opracowaniu przyjęto klucz kościelnego podziału terytorialnego dawnych Prus. O ile dla średniowiecza jest on oczywisty, o tyle dla okresu nowożytnego już taki nie jest, bo na początku XVI w. przestały istnieć diecezje sambijska i pomezkańska. Przetrwiała tylko nomenklatura i tytułatura, zresztą też wielokrotnie zmieniana i przez władze świeckie kwestionowana.

Ważne są ustalenia Tadeusza Orackiego dotyczące liczby pruskich studentów immatrykułowanych w Krakowie. W latach 1373–1780 (metryki z lat 1643–1719 nie zachowały się) studiowało w Krakowie 640 osób pochodzących z terenu diecezji pomezkańskiej, sambijskiej i warmińskiej (s. 7). Najwięcej przybyszów pochodziło z największych miast tego regionu, z Królewca 114 osób, Elbląga 71 i Malborka 60 osób. Krakowska uczelnia chętnie wybierana była przez mieszkańców warmińskich miasteczek. Z Lidzbarka Warmińskiego na studia do stolicy Polski przybyło 25 mężczyzn, z Braniewa 22, Reszla 17, Dobrego Miasta 15, Ornety 13, Olsztyna 11 i Jezioran 9. Oracki zauważył, że „najwięcej studentów pochodziło z dużych i średnich miast, co można tłumaczyć zarówno stanem zamożności rodziców młodzieńców wysyłanych do Krakowa, jak i wyższym poziomem nauczania, w znajdujących się w tych miastach szkołach katedralnych, parafialnych i klasztornych. Ojcowie wysyłali swych synów na studia, by potem zdobyli jakieś stanowiska w administracji, sądownictwie i Kościele. Kupcy elbląscy i królewieccy, by nauczyć się języka polskiego, który głównie był niezbędny w stosunkach handlowych” (s. 8). Można dodać, że z tych samych powodów rodzice zamieszkujący Małopolskę i Mazowsze wysyłali od drugiej połowy XVI wieku swych synów do gimnazjum braniewskiego, gdzie mogli nauczyć się biegle niemieckiego, również przydatnego w prowadzeniu handlu z miastami w Prusach Królewskich.

Wypisy z matrykuł krakowskich zostały rozbudowane przez Tadeusza Orackiego o informacje pochodzące z albumów innych uczelni (np. Akademia Zamojska,

gimnazjum elbląskie, gimnazjum braniewskie, gimnazjum chełmińskie) oraz ustalenia biograficzne znanych badaczy dziejów Prus (np. prof. W. Długokęcki, prof. M. Pawlak, ks. A. Mańkowski, M. Perlbach, H. Kenkel). Autor niejednokrotnie polemizuje z wcześniejszymi ustaleniami, omawia różne stanowiska, a niekiedy przedstawia własne, oryginalne interpretacje (s. 10).

Na szczególne uznanie i podkreślenie zasługuje prezentowana przez Autora doskonała znajomość onomastyki pruskiej. W materiale archiwalnym zapisano wiele nazw miejscowości w formie zniekształconej, co wymagało wiedzy i wyczucia, by ustalić poprawne brzmienie tych nazw.

Natrafiono w biogramach tylko na dwa istotne błędy. W biogramie immatrykułowanego w 1629 r. Marcina s. Piotra Stobenberga z Elbląga Tadeusz Oracki podał, że „Elbląg należał do diecezji pomezkańskiej, a nie chełmińskiej” (s. 218). Tymczasem miasto to nie należało nigdy do tych wymienionych diecezji, lecz od 1243 do 1992 r. włączone było do diecezji warmińskiej.

Według Orackiego sześciu immatrykułowanych w 1512 r. młodzieńców przybyłych „de Novo Foro d. Pomesaniensis”, pochodziło z niewielkiej wioski Nowy Targ koło Sztumu (s. 169, nr 399, 400, 402, 403, 406, 407). Tymczasem *Novo Foro* to łacińska nazwa Nowego Miasta Lubawskiego, które do 1524 r. pozostawało w granicach diecezji pomezkańskiej, a potem zostało przyłączone do diecezji chełmińskiej.

Opublikowane przez prof. Orackiego biogramy pruskich studentów immatrykułowanych w Krakowie są ważnym uzupełnieniem pruskiej biografistyki. Książka ułatwia badaczom identyfikowanie postaci historycznych i jest znaczącym wkładem do regionalnych badań prozopograficznych. Z tego powodu powinna ona znaleźć się w bibliotekach północno-wschodniej Polski i na półkach historyków zajmujących się przeszłością tych ziem.

Ks. prof. zw. dr hab. Wojciech Zawadzki
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie